

**Методичні рекомендації
щодо пріоритетних напрямів практичних психологів та соціальних
педагогів закладів професійної (професійно-технічної) освіти Чернівецької
області у 2025/2026 навчальному році**

Повномасштабне вторгнення Росії в Україну стало безпрецедентним викликом для всього суспільства, викликавши у людей широкий спектр емоційних реакцій – від страху, тривоги та гніву до відчуття безпорадності. В умовах триваючої війни, питання збереження психічного здоров'я та психологічної стійкості українців набувають особливої актуальності.

Діти та підлітки є однією з найбільш вразливих категорій населення до впливу стресових подій, що мають довгострокові психологічні наслідки. Вони можуть відчувати значні труднощі зі сном, концентрацією уваги, а також проявляти агресію, апатію або інші деструктивні поведінкові реакції.

Саме тому, у 2025/2026 навчальному році, як і у попередньому, створення безпечного, підтримуючого освітнього середовища та збереження ментального здоров'я всіх учасників освітнього процесу (здобувачів освіти, педагогічних працівників, батьків) залишаються пріоритетними завданнями психологічної служби закладів професійної (професійно-технічної) освіти.

Розвиток психологічної служби в системі освіти України

За даними, що надійшли від закладів професійної (професійно-технічної) освіти Чернівецької області, впродовж 2024/2025 навчального року чисельність фахівців психологічної служби становила **26 осіб**, з них: практичних психологів – **15 осіб**, педагогів соціальних – **11 осіб**.

Разом з тим, за отриманими даними, у 2024/2025 навчальному році загальна кількість звернень до працівників психологічної служби становила **5 494** звернень, з них: **1 096** звернень батьків здобувачів освіти (634 – практичні психологи, 462 – педагоги соціальні), **1 806** звернень педагогічних працівників (955 – практичні психологи, 851 – педагоги соціальні), **1 730** звернень здобувачів освіти (889 – практичні психологи, 841 – педагоги соціальні), та **862** звернення інших зацікавлених осіб (412 – практичні психологи, 450 – педагоги соціальні).

Переважає більшість звернень стосується питань, що безпосередньо впливають на психологічний комфорт, соціальну адаптацію та успішність

здобувачів освіти. Особливо виділяються теми, пов'язані з війною та її наслідками, а також соціально-педагогічний супровід вразливих категорій дітей.

Найчастіше **батьки** зверталися з такими проблемами:

- *Асоціальні прояви у поведінці здобувачів освіти* (82 звернення): це свідчить про значну стурбованість батьків поведінковими проблемами дітей.

- *Психологічний та соціально-педагогічний супровід дітей-сиріт, дітей, позбавлених батьківського піклування* (120 звернень): це очікувано, адже ці діти потребують постійної та комплексної підтримки.

- *Шляхи підвищення мотивації здобувачів освіти до навчання, проблеми шкільної неуспішності* (68 звернень) та *Труднощі у навчанні* (66 звернень): ці питання залишаються актуальними, підкреслюючи виклики, з якими стикаються діти в освітньому процесі.

- *Адаптація дитини до нового колективу* (75 звернень): актуальність цього питання, ймовірно, посилюється через міграційні процеси та зміну місця навчання.

- *Емоційна підтримка, зниження рівня тривожності* (67 звернень): свідчить про зростання психоемоційного напруження у дітей.

Педагоги найчастіше зверталися щодо:

- *Психологічний та соціально-педагогічний супровід дітей-сиріт, дітей, позбавлених батьківського піклування* (172 звернення).

- *Асоціальні прояви у поведінці здобувачів освіти* (111 звернень) та *Профілактика шкідливих звичок* (122 звернення): ці теми є актуальними для педагогів, адже вони безпосередньо впливають на дисципліну та освітній процес.

- *Труднощі у навчанні та готовність до навчання* (95 звернень) та *Відсутність мотивації до навчання* (81 звернення): підкреслюють виклики, з якими стикаються педагоги у роботі з навчальною успішністю учнів.

- *Адаптація дитини до нового колективу* (102 звернення): також є значним показником.

- *Емоційна підтримка, зниження рівня тривожності* (93 звернення): відображає зростання рівня емоційного напруження серед здобувачів освіти.

- *«Професійне вигорання» педагогів* (94 звернення): цей показник є одним з найвищих і вимагає особливої уваги, оскільки впливає на якість освітнього процесу в цілому.

З боку здобувачів освіти:

- *Психологічний та соціально-педагогічний супровід дітей-сиріт, дітей, позбавлених батьківського піклування* (254 звернення): це абсолютний лідер серед усіх категорій, що підкреслює критичну потребу цих дітей у підтримці.

- *Емоційна підтримка, зниження рівня тривожності* (153 звернення): найбільш актуальна проблема для самих здобувачів освіти, що свідчить про високий рівень стресу та емоційного дискомфорту.

- *Труднощі у навчанні* (101 звернення) та *Відсутність мотивації до навчання* (107 звернень): підтверджують, що навчальні проблеми є одними з найбільш відчутних для учнів.

- *Взаємовідносини в системі «вчитель-учень»* (93 звернення): вказує на актуальність питань комунікації та взаємодії в освітньому середовищі.

- *Адаптація дитини до нового колективу* (109 звернень).

- *Психологічний клімат учнівського колективу, міжособистісні конфлікти* (95 звернень): підкреслює важливість роботи з динамікою групи.

З боку інших зацікавлених осіб, представників:

- *Психологічний та соціально-педагогічний супровід дітей-сиріт, дітей, позбавлених батьківського піклування* (164 звернення).

- *Співпраця з органами виконавчої влади, неурядовими громадськими організаціями тощо* (148 звернень) та *Проведення спільних просвітницько-профілактичних заходів* (91 звернення): ці показники свідчать про активну взаємодію з зовнішніми структурами та важливість спільних ініціатив.

- *Психологічна просвіта* (84 звернення).

Таким чином, повне укомплектування штатних посад фахівців психологічної служби у ЗП(ПТ)О є не просто бажаним, а абсолютно необхідним кроком для забезпечення якісного освітнього процесу, психологічного благополуччя здобувачів освіти та підтримки педагогічного колективу. Без достатньої кількості кваліфікованих практичних психологів та соціальних педагогів заклади освіти не зможуть повноцінно відповісти на існуючі виклики та ефективно реалізувати завдання, що стоять перед українською освітою в умовах війни та післявоєнної відбудови.

Наявність психологічної служби з повним штатом дозволить не лише реагувати на вже існуючі проблеми, а й проводити системну профілактичну та просвітницьку роботу, створюючи дійсно безпечне, підтримуюче та розвиваюче освітнє середовище.

Звертаємо увагу, що посади працівників психологічної служби вводяться у штатні розписи закладів освіти відповідно до наказу МОН від 03.07.2017 № 948 «Про внесення змін до деяких наказів Міністерства освіти і науки України і Міністерства освіти і науки молоді та спорту України», зареєстрованого в Міністерстві юстиції України 28.07.2017 за № 930/30798.

З метою організації належного психологічного, соціально-педагогічного супроводу учасників освітнього процесу в новому навчальному році керівники закладів професійної (професійно-технічної) освіти мають вжити заходів щодо

забезпечення закладу практичними психологами, педагогами соціальними відповідно до нормативної потреби.

Забезпеченість кабінетами/комп'ютером працівників психологічної служби

За узагальненими даними, що були надані працівниками психологічної служби ЗП(ПТ)О області у 2024/2025 навчальному році, забезпеченість кабінетами практичних психологів становить: мають окремий кабінет 73,3% (11 чол.), суміщені приміщення – 26,7% (4 чол.), відсутній кабінет у 0%, тимчасово відсутнє робоче місце (ТОТ, заклад зруйновано) – 0%.

Забезпеченість кабінетами педагогів соціальних закладів освіти України становить: мають окремий кабінет 54,6% (6 чол.), суміщені приміщення – 45,4% (5 чол.), відсутній кабінет у 0%, тимчасово відсутнє робоче місце (ТОТ, заклад зруйновано) – 0%.

Отже, практичні психологи значно краще забезпечені окремими кабінетами порівняно із педагогами соціальними. Це є важливим аспектом, оскільки наявність окремого, конфіденційного простору є ключовою для ефективної психологічної та соціальної роботи, особливо для проведення індивідуальних консультацій та діагностики. Майже половина соціальних педагогів (приблизно 45,4%) мають суміщене робоче місце, що може створювати певні труднощі для забезпечення конфіденційності та комфортних умов праці. Позитивним є те, що жоден фахівець не має повністю відсутнього робочого місця або місця, що тимчасово відсутнє через зруйнування.

Щодо забезпеченості практичних психологів окремим ПК на робочому місці – 86,6% (13 чол.), користуються одним ПК з іншими педагогами: 6,7% (1 чол.), взагалі не мають доступу до ПК – 6,7% (1 чол.).

Забезпеченість педагогів соціальних становить: мають окремий ПК на робочому місці – 90,9% (10 чол.), користуються одним ПК з іншими педагогами: 9,1% (1 чол.), взагалі не мають доступу до ПК – 0%.

Загалом, рівень забезпеченості фахівців психологічної служби комп'ютерною технікою є високим. Переважна більшість як практичних психологів (86,6%), так і педагогів соціальних (90,9%) мають доступ до окремого ПК на своєму робочому місці. Педагоги соціальні демонструють навіть трохи вищий відсоток забезпеченості окремим ПК та повну відсутність випадків, коли фахівці взагалі не мають доступу до комп'ютера.

Невеликий відсоток фахівців (6,7% практичних психологів та 9,1% педагогів соціальних) користуються спільним ПК, що може дещо впливати на оперативність та конфіденційність роботи. Однак, один практичний психолог

(6,7%) не має доступу до ПК взагалі, тоді як серед педагогів соціальних таких випадків немає.

Отже, керівникам ЗП(ПТ)О у новому навчальному році рекомендується: з огляду на значну частку суміщених робочих місць, розглянути можливості для облаштування окремих кабінетів для соціальних педагогів, де це можливо. Це підвищить ефективність їхньої роботи та забезпечить необхідну конфіденційність. Хоча загальний доступ до ПК високий, доцільно продовжувати роботу над забезпеченням кожного фахівця психологічної служби окремим комп'ютером, що дозволить ефективніше вести електронну звітність та інші робочі моменти, а також підвищить оперативність роботи.

Пріоритетні напрямки роботи практичного психолога, педагога соціального у 2025/2026 навчальному році

Відповідно до нормативних документів МОНУ, ІМЗО, УНМЦ ППСР НАПНУ та на основі статистично-аналітичних матеріалів фахівців психологічної служби ЗП(ПТ)О Чернівецької області за 2024/2025 навчальний рік Навчально-методичний центр професійно-технічної освіти, відповідно до специфіки закладів, визначив наступні **пріоритетні напрямки психологічного та соціально-педагогічного супроводу освітнього процесу**, які мають стати обов'язковими складовими плану роботи працівників психологічної служби у 2025/2026 навчальному році:

1. *Психологічний супровід учасників освітнього процесу в умовах воєнного стану: допомога в подоланні стресу, посттравматичних розладів, адаптації до нових умов життя.*
2. *Профілактика булінгу, кібербулінгу та інших форм насильства в освітньому середовищі: створення безпечного клімату в школі, розвиток навичок емпатії та толерантності.*
3. *Розвиток соціальних навичок учнів: формування комунікативних компетенцій, навичок співпраці, лідерства.*
4. *Психологічна підтримка дітей з особливими освітніми потребами: індивідуальна робота з учнями, консультації для батьків.*
5. *Професійний розвиток психологів і соціальних педагогів: підвищення кваліфікації, обмін досвідом, участь у тренінгах та семінарах.*

Пріоритетні напрями роботи практичних психологів:

1. *Психосоціальна допомога учасникам освітнього процесу під час війни.*
2. *Психоедукація учасників освітнього процесу щодо збереження ментального здоров'я та відновлення психоемоційного стану.*

3. *Розвиток емоційного інтелекту та соціальних навичок у здобувачів освіти.*

4. *Профілактика здорового способу життя та неприпустимості вживання алкоголю та психоактивних, наркотичних речовин підлітками.*

5. *Протидія та запобігання булінгу, домашньому насильству, торгівлі людьми.*

6. *Підвищення рівня знань учасників освітнього процесу з питань статевого виховання, ВІЛ/СНІДУ.*

7. *Запобігання формуванню суїцидальної поведінки.*

8. *Профілактика розвитку ігрової залежності у здобувачів освіти.*

Пріоритетні напрями роботи педагогів соціальних:

1. *Сприяння соціалізації здобувачів освіти (реалізація програм, що сприяють розвитку соціальних компетенцій, активної громадянської позиції та залученню учнів до соціально значущої діяльності).*

2. *Підтримка сімей, які перебувають у складних життєвих обставинах (Надання допомоги в налагодженні комунікації між закладом освіти та сім'єю; проведення консультацій для батьків з метою підвищення ефективності виховного процесу).*

3. *Профілактика асоціальної поведінки серед учнівської молоді (проведення превентивних заходів, спрямованих на запобігання девіантної поведінки; співпраця з правоохоронними органами та іншими соціальними службами для вирішення проблемних ситуацій).*

Ключовим пріоритетом діяльності психологічної служби закладів професійної (професійно-технічної) освіти залишається ефективне виконання освітніх та виховних завдань, спрямованих на збереження та зміцнення психологічного здоров'я всіх учасників освітнього процесу.

Пріоритетні напрями роботи психологічної служби в системі професійної (професійно-технічної) освіти:

1. Навчальна діяльність.

Навчальна діяльність фахівців психологічної служби у системі професійної (професійно-технічної) освіти спрямована на формування психологічної культури всіх учасників освітнього процесу. Це включає розвиток таких ключових навичок, як:

- Емоційний інтелект: розуміння та управління власними емоціями, а також розпізнавання емоцій інших.

- Стресостійкість: здатність ефективно долати стресові ситуації та адаптуватися до змін.

- Комунікація: ефективна взаємодія та встановлення продуктивних стосунків.

- Вирішення конфліктів: конструктивне розв'язання суперечностей та непорозумінь.

Практичні психологи та педагоги соціальні можуть реалізувати навчальну діяльність через такі форми: тренінги та розвивальні заняття для здобувачів освіти, факультативи, гуртки, освітні програми з формування безпечного освітнього середовища, лекції, інтерактивні заняття та інформаційні години для батьків і педагогів.

З метою стабілізації психоемоційного стану здобувачів освіти та їхнього налаштування на освітню діяльність фахівці психологічної служби мають впроваджувати «годину психолога/соціального педагога» та факультативні курси, які можна переглянути за покликанням: <http://surl.li/zagcqm>.

Час на проведення зазначеної години потрібно врахувати у плані роботи закладу освіти в частині позакласної роботи не менше, ніж 1 раз на місяць для кожної групи/класу.

Факультативні курси мають бути спрямовані на збереження і зміцнення психічного здоров'я, завдяки чому відбуватиметься підвищення психологічної культури усіх учасників освітнього процесу.

Фахівці психологічної служби можуть застосовувати програми факультативів, спецкурсів і курсів за вибором, що отримали гриф «Схвалено для використання в освітньому процесі» у 2024/2025 навчальному році, які розміщено на вебсайті ДНУ «ІМЗО»: <http://surl.li/sfqlfc>.

З переліком програм та навчально-методичних посібників, що отримали гриф «Схвалено для використання в освітньому процесі», можна ознайомитися за покликанням: <http://surl.li/prwnpm> та <http://surl.li/sbjeln>.

Навчально-методичні матеріали для роботи в умовах війни розміщено на вебсайті ДНУ «ІМЗО»: <http://surl.li/fghtqt>.

2. Просвітницька робота (Психоедукація).

Просвітницька діяльність фахівців психологічної служби є ключовою для створення здорового та підтримуючого освітнього середовища. Її характер є профілактичним, мотиваційним та підтримувальним, що дозволяє завчасно попереджати проблеми, надихати на розвиток та надавати необхідну допомогу.

Ця діяльність має бути системною та цілеспрямованою, а головне — адаптуватися до унікальних потреб кожної групи учасників освітнього процесу та конкретного закладу. Ефективна реалізація просвітницьких заходів сприяє зниженню соціально-психологічних ризиків та формуванню безпечного і підтримуючого простору для всіх.

Вона може здійснюватися через різноманітні форми: години психолога, інформаційні буклети, відеофільми, лекції, тренінги, презентації, флеш-моби, інтернет-ресурси тощо. Особливу увагу слід приділити психічному здоров'ю підлітків як однієї з найбільш вразливих до стресів категорій. Важливо проводити години спілкування для запобігання втягнення дітей до неформальних угруповань, небезпечних квестів та ігор, надавати алгоритми дій у ризикованих ситуаціях та інформувати про номери «гарячих ліній». Проблема торгівлі людьми залишається актуальною, тому необхідно впроваджувати заходи з підвищення правової свідомості, формування навичок безпечної поведінки під час подорожей та в новому середовищі, а також виховання поваги до прав людини та толерантного ставлення до постраждалих. З огляду на повсюдне використання медіа сучасними дітьми, формування медіакультури є пріоритетним напрямом, що забезпечується комплексними освітніми заходами для всіх учасників освітнього процесу. Обов'язковим елементом освіти є знання та навички з безпечної поведінки, зокрема уникнення уражень мінами та іншими вибухонебезпечними залишками війни (ВЗВ).

Для використання в роботі рекомендуємо звернути увагу на такі ресурси:

Навчальні вебінари, конференції та просвітницькі відео для фахівців психологічної служби доступні на сторінці центру здоров'я та розвитку «Коло сім'ї». Переходьте за посиланням: <https://k-s.org.ua/resources/online-specialists/>

Практичні інструменти для турботи про ментальне здоров'я та розвитку стійкості можна знайти на сторінці Всеукраїнської програми ментального здоров'я «Ти як?». Ознайомтеся з ними тут: <https://howareu.com/produkty>

3. Діагностична робота.

Психологічна діагностика є обов'язковою на початку та наприкінці надання психосоціальної допомоги, а також за потреби в процесі, для вибору або корегування методів та обсягів допомоги. При плануванні діагностичної роботи необхідно дотримуватися таких умов:

- Використовуваний інструментарій має бути перевіреним, валідним та мати експертні підтвердження.

- Перелік методик повинен включати мінімум для вирішення типових та найпоширеніших проблем учасників освітнього процесу.

- Діагностичний матеріал має бути структурований за цільовими аудиторіями та рівнями освіти (початкова, основна, старша школа).

- Методики повинні бути простими у застосуванні, поширеними у професійному середовищі та не вимагати багато часу на вивчення.

Перелік психодіагностичних методик та методик для соціально-психологічних обстежень розміщено у практичному посібнику «Застосування діагностичних мінімумів у діяльності працівників психологічної» / авт.-упор.: І.І. Ткачук, Н.В. Пророк, Н.В. Лунченко, В.М. Горленко, В.Д. Острова, Н.В. Сосновенко; за заг. ред. В. Г. Панка. Київ: УНМЦ практичної психології і соціальної роботи, 2024. 100 с. (URL: <http://surl.li/gljvma>), який рекомендовано Вченою радою Українського науково-методичного центру практичної психології і соціальної роботи НАПН України (протокол № 7 від 27.06.2024 р.).

Фахівцям психологічної служби для проведення психологічної діагностики та оцінки якості психологічної допомоги рекомендовано застосовувати валідні методи психологічної діагностики, визначені наказом МОЗ від 13.12.2023 року № 2118, зареєстрованим в Міністерстві юстиції України 25.01.2024 р. за № 126/41471, «Про організацію надання психосоціальної допомоги населенню».

Також Діагностичний інструментарій для фахівців психологічної служби розміщено на вебсайті ДНУ «ІМЗО» (<http://surl.li/cqtskx>).

Працівникам психологічної служби рекомендовано застосовувати у своїй діяльності методичні рекомендації, орієнтовні циклограми діяльності працівників психологічної служби закладів освіти різних типів, розроблені Українським науково-методичним центром практичної психології і соціальної роботи. Зазначені матеріали розміщено на сторінці ДНУ «ІМЗО» (<https://lib.iitta.gov.ua/id/eprint/709623/1/циклог.pdf>).

Для підвищення ефективності роботи фахівців психологічної служби та забезпечення всебічної підтримки учасників освітнього процесу, рекомендуємо наступне:

- Регулярно здійснювати психодіагностичні обстеження здобувачів освіти та педагогів, особливо в умовах воєнного стану. Це дозволить своєчасно виявляти проблеми та оперативно корегувати методи роботи.

- У разі виявлення ризиків розвитку психічних розладів або соціальних проблем у здобувачів освіти, надавати необхідну допомогу та застосовувати корекційні заходи.

- Забезпечувати повну конфіденційність та неухильне дотримання етичних норм під час проведення всієї діагностичної роботи.

- Для надання максимально ефективної та комплексної допомоги дітям, які потребують підтримки, тісно співпрацювати з іншими фахівцями: педагогами, медичними працівниками, соціальними працівниками та представниками інших служб.

4. Профілактична робота.

Профілактика залежностей у дітей та підлітків (зловживання психоактивними речовинами, інтернет-залежність та інші види адиктивної поведінки) є вкрай важливою, оскільки підлітковий вік є кризовим періодом з високим ризиком формування таких проблем. Ефективні профілактичні заходи сприяють збереженню здоров'я та зниженню ризиків негативних наслідків, таких як академічна неуспішність, соціальна ізоляція, психічні проблеми та злочинність. Сьогодні актуальним є формування безпечного та мирного освітнього середовища, що передбачає впровадження технологій вирішення конфліктів через співробітництво. Важливими аспектами є формування здатності протистояти булінгу, навичок ненасильницької поведінки, побудови конструктивного діалогу, розуміння поняття «мир» та усвідомлення власної ролі у миробудуванні, а також розробка особистої мирної стратегії поведінки в конфлікті. Необхідно розуміти, що насильство має широкий спектр форм – від психологічного тиску до сексуальних домагань. Фактори, що сприяють насильству, включають стереотипи, культурні норми та недостатню обізнаність. Фахівцям слід створювати безпечне середовище, впроваджувати політику нульової толерантності до насильства, надавати психологічну підтримку постраждалим та розробляти механізми звернення за допомогою. Важливим напрямом є запобігання суїцидальним проявам серед дітей та підлітків, особливо з огляду на загострення цієї проблеми у зв'язку з воєнним станом, хронічним стресом, депресією, ПТСР та втратами.

Ефективна профілактична робота є наріжним каменем психологічної підтримки в освітньому середовищі. Вона має бути системною та охоплювати всі аспекти психологічного благополуччя учасників освітнього процесу. Це передбачає не лише просвітницьку діяльність для учнів, батьків та педагогів, але й цілеспрямоване формування у дітей ключових навичок: саморегуляції, подолання стресу та розвитку емоційного інтелекту.

Важливо, щоб кожен учасник освітнього процесу чітко розумів, куди можна звернутися по допомогу, як підтримати людину в кризовій ситуації та які дії необхідно вчиняти в ситуаціях ризику.

Для досягнення максимальної ефективності профілактичної роботи, фахівцям психологічної служби рекомендується:

- Регулярно проводити профілактичні заходи, враховуючи найактуальніші проблеми освітнього середовища, такі як стрес, різні форми насильства, залежності та суїцидальна поведінка. Це дозволить своєчасно реагувати на виклики та формувати стійкість.

- Залучати до профілактичної роботи не лише здобувачів освіти, а й педагогів та батьків. Важливо підвищувати їхню обізнаність щодо важливості психічного здоров'я та ролі кожного у його підтримці.

- Враховувати індивідуальні потреби кожного здобувача освіти та педагога. Важливо надавати фахову допомогу та пропонувати персоналізовані ресурси для покращення їхнього психоемоційного стану.

- Налагодити тісну співпрацю з іншими фахівцями: соціальними та медичними працівниками, юристами, представниками поліції. Така міжвідомча взаємодія забезпечить комплексну профілактику та всебічну підтримку учасників освітнього процесу.

5. Корекційна робота.

Корекційна робота є найскладнішим та найвідповідальнішим аспектом діяльності практичного психолога, спрямованим на сприяння повноцінному психічному та особистісному розвитку здобувачів освіти. Основною метою корекційної роботи є полегшення або усунення негативних проявів і розладів, що можуть впливати на адаптацію здобувачів освіти до навчального процесу, соціуму та розвитку їхнього потенціалу.

Корекційна робота зі здобувачами освіти ґрунтується на таких основних принципах:

1. Єдність діагностики і корекції. Корекційній роботі передуює діагностика.
2. Діяльнісний принцип корекції. Основним засобом корекційного впливу є взаємодія дорослого і дитини.
3. Орієнтація на зону найближчого розвитку дитини. Корекційна робота з дитиною не матиме ефекту за межами зони найближчого розвитку.
4. Спрямованість корекційної роботи «зверху донизу», тобто на створення оптимальних умов для розвитку вищих психічних функцій, які сприятимуть компенсації недоліків елементарних психічних процесів.
5. Принцип нормативності, тобто орієнтація під час проведення корекційної роботи та оцінювання її ефективності на еталони розвитку у певному віковому періоді.
6. Врахування системного характеру психічного розвитку. Корекційна робота спрямовується на усунення причин відхилень у розвитку.
7. Корекційна робота має розпочинатися з тієї «точки», з якої почалися відхилення від оптимальної програми розвитку.

Отже, корекційна робота як напрям діяльності практичного психолога полягає в подоланні визначених проблем, труднощів, шкідливих звичок, негативних емоційних станів тощо у здобувачів освіти; здійсненні психолого-педагогічних заходів з метою усунення відхилень у психофізичному та інтелектуальному розвитку і поведінці, подоланні різних форм девіантної поведінки тощо.

Корекційна робота практичного психолога спрямована на підвищення загального рівня розвитку здобувача освіти, заповнення прогалин його попереднього розвитку і навчання, розвиток недостатньо сформованих вмінь та навичок тощо.

Педагоги соціальні здійснюють розвиткову роботу спрямована на підвищення загального рівня розвитку здобувача освіти.

Рекомендації для фахівців психологічної служби:

- Проводити регулярні корекційні заходи для здобувачів освіти, які потребують допомоги, з урахуванням особливостей їхніх проблем та психофізичного розвитку.

- Застосовувати інноваційні методи психологічної допомоги, такі як арт-терапія, ігрова терапія для роботи із здобувачами освіти з психоемоційними проблемами.

- Постійно вдосконалювати свою кваліфікацію та застосовувати різні методи корекційної роботи, щоб відповідати новим викликам, які виникають у сучасному освітньому середовищі.

6. Консультування.

Консультування у роботі працівників психологічної служби є одним із провідних напрямів роботи. Індивідуальним та груповим консультуванням було охоплено 4478 учасників освітнього процесу, де 3113 осіб проконсультовано у груповій формі, а 1365 респондентів – індивідуально.

Психологічне консультування надається за запитом педагогів або батьків, а також особам, які потребують емоційної підтримки у складних обставинах, допомоги у прийнятті рішень або психоедукації щодо власного психічного здоров'я чи здоров'я близьких.

Основні завдання консультування включають: аналіз запиту, оцінку стану особи, допомогу у подоланні психологічних, психосоціальних та емоційних проблем, підтримку у складних життєвих обставинах, допомогу членам мультидисциплінарних команд, супровід учасника освітнього процесу та переспрямування за потреби. Рекомендується планувати та запроваджувати онлайн-консультування як додатковий або самостійний вид роботи.

Рекомендації для фахівців психологічної служби:

- Дотримуйтесь професійних стандартів: забезпечте етичність консультування: суворо дотримуйтесь принципів конфіденційності, добровільності, недискримінації та поваги до гідності особистості; оцінюйте реальний запит та чітко визначаєте межі вашої професійної компетенції для надання допомоги).

- Диференціюйте форми консультування залежно від потреб: індивідуальні / групові консультації: для здобувачів освіти, педагогів, батьків.
- Враховуйте індивідуальні особливості: обирайте методи консультування відповідно до віку, психоемоційного стану та конкретних обставин кожного клієнта.
- Своєчасно реагуйте на кризові запити: надавайте невідкладну психологічну допомогу у випадках: втрати, горя, насильства, булінгу; стресу, тривожних станів, поведінкових розладів; кризової дезадаптації (зміна місця проживання, воєнні обставини).
- Залучайте батьків до процесу підтримки: практичні рекомендації з питань виховання, взаємодії з дитиною та подолання конфліктів.
- Підтримуйте педагогів та адміністрацію (проводьте консультації щодо професійного вигорання, формування емоційної стійкості та налагодження ефективної взаємодії зі здобувачами освіти; надавайте допомогу у вирішенні складних ситуацій у закладі освіти, таких як поведінкові виклики чи конфлікти в учнівському колективі).
- Ведіть чітку документацію (фіксуйте усі проведені консультації у відповідному журналі, суворо дотримуючись принципів конфіденційності).

7. Зв'язки з громадськістю.

Діяльність психологічної служби в освітній системі України передбачає не лише пряму роботу з учнями, а й налагодження ефективної взаємодії з усіма учасниками освітнього та соціального середовища. Це потрібно для створення безпечного, інклюзивного та підтримуючого простору для всебічного розвитку дітей та молоді.

Робота з громадськістю передбачає системну комунікацію з широким колом зацікавлених сторін, зокрема:

- Батьківською спільнотою: для формування партнерських відносин у вихованні та підтримці дітей.
- Педагогічними колективами та адміністрацією закладів освіти: для створення єдиного підходу до психологічної підтримки.
- Органами місцевого самоврядування: для залучення ресурсів та підтримки на місцевому рівні.
- Службами у справах дітей та центрами соціальних служб: для надання комплексної допомоги сім'ям та дітям, які опинились у складних життєвих обставинах.
- Інклюзивно-ресурсними центрами: для забезпечення підтримки дітей з особливими освітніми потребами.

- Неурядовими організаціями, представниками медіа та громадськості: для розширення інформаційно-просвітницької діяльності та залучення додаткових ресурсів.

Основна мета такої взаємодії — формування позитивного іміджу психологічної служби та підвищення рівня обізнаності суспільства щодо важливих питань, як-от:

- психологічне благополуччя;
- права дитини;
- профілактика насильства та булінгу;
- подолання психоемоційних труднощів;
- загальна підтримка психічного здоров'я.

Фахівці психологічної служби можуть реалізовувати зв'язки з громадськістю через такі форми:

- Інформування громадськості: активне використання сайтів закладів освіти, спеціальних сторінок «Кабінет психолога/соціального педагога», соціальних мереж та інформаційних стендів для розповсюдження важливої інформації.

- Організація та проведення просвітницьких заходів: проведення тренінгів, батьківських зустрічей, круглих столів, конференцій та вебінарів для різних цільових груп.

- Участь у громадських та професійних ініціативах: активна участь у заходах на місцевому та національному рівнях, спрямованих на покращення психологічного благополуччя та захист прав дітей.

- Участь у соціальних проєктах: Залучення до проєктів, спрямованих на підтримку дітей, сімей, педагогів та інших учасників освітнього процесу, що посилює соціальний вплив служби.

8. Організаційно-методична робота.

Особливої уваги потребує питання організаційно-методичного забезпечення проведення навчально-методичних заходів. Мова йде про обов'язкові методичні дії, які мають бути здійснені під час підготовки до проведення методичних заходів. У першу чергу, це стосується ставлення практичних цілей та завдань, формулювання очікуваних результатів, визначення кола учасників та виконавців, окреслення критеріїв оцінювання результатів, визначення способів (форм і методів) досягнення результатів та конкретне планування послідовності дій в процесі.

Консультації, супервізійні сесії, наставництво - є складовою професійного розвитку фахівця, який здійснюється за індивідуальними планами з урахуванням його професійних потреб. Вони передбачають систематичне вивчення психолого-педагогічної, наукової літератури, участь у роботі

методичних комісій, семінарів, конференцій тощо. До колективних форм проведення методичної роботи відносяться: участь у засіданнях обласних методичних комісій, методичних оперативних нарадах, школах передового педагогічного досвіду, проблемних (інноваційних) групах, конференціях, семінарах тощо. До індивідуальних форм відносять випуск методичних бюлетенів, рекомендацій, підготовка до інформаційних повідомлень, практичних занять, тренінгів, диспутів, ділових та рольових ігор, бесід, семінарів-практикумів тощо.

В умовах реформування української освіти здійснено пошук шляхів для удосконалення роботи фахівців психологічної служби. Одним із таких кроків стало впровадження Єдиної електронної системи звітності (ЄЕСЗ) для практичних психологів та соціальних педагогів.

ЄЕСЗ забезпечує фахівцям доступ до інформації про свої заклади для моніторингу, а також надає зведені дані на обласному та національному рівнях (за винятком конфіденційної інформації). У 2024/2025 навчальному році здійснювався збір аналітично-статистичних матеріалів фахівців психологічної служби виключно у онлайн форматі через ЄЕСЗ. Заповнення єдиної електронної системи звітності у 2025/2026 навчальному році буде відбуватися відповідно графіку, 24/7.

До відома керівників закладів освіти.

Фахівці психологічної служби (практичні психологи та соціальні педагоги), які звільняються з посади, мають обов'язково заповнити зазначену звітність до дати звільнення.

За відсутності в закладі освіти практичного психолога або соціального педагога єдину електронну систему звітності у онлайн форматі заповнює відповідальна особа (директор, заступник директора або інші фахівці закладу освіти).

Фахівці психологічної служби опорних закладів освіти та їх філій заповнюють аналітичну довідку окремо у кожному закладі.

Зареєструватися (безкоштовно!) можна за покликанням: <http://surl.li/rwrgwh>.

Наголошуємо, що фахівці психологічної служби зобов'язані фіксувати свою діяльність у відповідних журналах згідно з Листом МОН від 24.07.2019 № 1/9-477. Таким чином, збереження та зміцнення психічного здоров'я всіх учасників освітнього процесу залишається ключовим завданням психологічної служби у 2025/2026 навчальному році.

Також звертаємо увагу керівників закладів освіти.

Працівники психологічної служби закладу освіти (практичні психологи та соціальні педагоги) виконують свою роботу як у закладі освіти (психологічна

просвіта, діагностична, консультативна, освітня діяльність, обробка результатів досліджень тощо), так і за його межами (підготовка до проведення заходів, оформлення робочої документації, планування, звітність, самоосвіта, робота у навчально-методичних та наукових центрах, громадських організаціях тощо.

Професійна майстерність фахівців психологічної служби

Відповідно до наказу Міністерства освіти і науки України від 31 травня 2018 року № 555, зареєстрованому в Міністерстві юстиції України 26 червня 2018 року за № 744/32196, (<https://clipr.cc/MxS4v>) щороку на засадах відкритості, прозорості та гласності проводиться Всеукраїнський конкурс авторських програм практичних психологів і соціальних педагогів «Нові технології у новій школі».

Метою конкурсу є виявлення та поширення кращого досвіду, оптимізація інноваційної діяльності працівників психологічної служби, підвищення професійної компетентності, реалізації творчого потенціалу, престижності професії практичних психологів та соціальних педагогів.

Конкурс спрямовано на формування психологічних знань, підвищення рівня психологічної культури і психологічної компетентності учасників освітнього процесу та проводиться щорічно на засадах відкритості, прозорості та гласності. Форма проведення конкурсу заочна.

У 2024/2025 навчальному році конкурс проведено у номінації «Розвивальні програми», спрямовані на попередження та коригування проблем, труднощів, подолання шкідливих звичок, негативних емоційних станів, усунення відхилень у психофізичному та інтелектуальному розвитку і поведінці, подолання різних форм девіантної поведінки, адаптацію до умов навчання і життєдіяльності тощо».

Відповідно до наказу НМЦ ПТО у Чернівецькій області №65 від 06.12.2024 «Про підсумки I етапу Всеукраїнського конкурсу авторських програм практичних психологів і соціальних педагогів «Нові технології у новій школі» у номінації «Розвивальні програми» в закладах професійної (професійно-технічної) освіти» та Наказу ДОН ЧОВА (ОДА) №30 від 22.01.2025 [Про підсумки проведення II етапу Всеукраїнського конкурсу авторських програм практичних психологів і соціальних педагогів «Нові технології у новій школі» у номінації «Розвивальні програми»](#) визначено переможців. Серед закладів освіти усіх типів дипломом I ступеня нагороджено авторський колектив практичних психологів Харівської Світлани Василівни, практичного психолога Чернівецького професійного ліцею сфери послуг Чернівецької області та Софійчук Одарки Василівни, практичного психолога вищого професійного училища №3 м. Чернівці з розвивальною програмою для

здобувачів освіти професійної (професійно-технічної) освіти «Soft skills. Розвиваємо навички для успішного професійного старту молоді» (категорія «Практичні психологи»).

У 2025/2026 навчальному році конкурс проводитиметься у номінації «Просвітницькі програми, спрямовані на формування психологічних знань, підвищення рівня психологічної культури і психологічної компетентності учасників освітнього процесу».

Нормативно-правове забезпечення діяльності психологічної служби в системі освіти України в умовах дії воєнного стану

Діяльність психологічної служби у системі освіти України наразі регламентовано низкою нормативно-правових актів, які визначають її функції, завдання та організаційні засади.

Закон України від 09 травня 2024 року № 3714-IX «Про ратифікацію Угоди між Україною та Європейським Союзом про участь України у Програмі ЄС «Громадяни, рівність, права та цінності».

Постанова Верховної Ради України від 09 травня 2024 року № 3712-IX «Про прийняття за основу проекту Закону України про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо удосконалення механізму запобігання та протидії домашньому насильству та насильству за ознакою статі».

Розпорядження «Про схвалення Національної стратегії розвитку інклюзивного навчання на період до 2029 року та затвердження операційного плану заходів з її реалізації на 2024-2026 роки».

Постанова Кабінету Міністрів України від 14 травня 2024 року № 551 «Про затвердження Порядку виявлення та повернення дітей, депортованих або примусово переміщених внаслідок збройної агресії Російської Федерації проти України».

Наказ Міністерства освіти і науки України від 21 вересня 2023 року № 1142 «Про проведення Всеукраїнського конкурсу авторських програм практичних психологів і соціальних педагогів «Нові технології у новій школі».

Лист Міністерства освіти і науки України від 18.04.2023 № 1/5449-23 «Щодо проведення в закладах освіти правопросвітницьких заходів до Міжнародного дня протидії булінгу (День боротьби з цькуванням)».

Лист ДНУ «ІМЗО» від 29.03.2023 № 21/08-4792 «Про Всеукраїнську програму ментального здоров'я «Ти як?».

Перелік нормативно-правового забезпечення фахівців психологічної служби у системі освіти України розміщено на вебсайті ДНУ «Інститут модернізації змісту освіти» <https://clipr.cc/skJ5Q>.

Зауважуємо, що зберігає чинність лист МОНУ від 24.07.2019 №1/9-477 «Про типову документацію працівників психологічної служби у системі освіти України».

Фахівцям психологічної служби рекомендуємо врахувати у плані роботи просвітницько-профілактичні заходи, приурочені до таких дат: 10 вересня – Всесвітній день запобігання самогубствам; **2 жовтня** – відзначається день соціального педагога; **18 жовтня** – Європейський день протидії торгівлі людьми; **з 25 листопада до 10 грудня** відбувається щорічна Всеукраїнська акція «16 днів проти насильства»: цей період охоплює такі важливі дати: **25 листопада** – Міжнародний день боротьби з насильством щодо жінок; **1 грудня** – Всесвітній день боротьби зі СНІДом; **3 грудня** – Міжнародний день людей з обмеженими фізичними можливостями; **5 грудня** – Міжнародний день волонтера; **10 грудня** – Міжнародний день прав людини; **2 березня** – Всесвітній день психічного здоров'я підлітків; **24 березня** – Міжнародний день боротьби з депресією; **7 квітня** – Всесвітній день здоров'я; **23 квітня** – Всеукраїнський день психолога; **4 травня** – Міжнародний день протидії булінгу (День рожевої сорочки); **6 травня** – Всесвітній день обізнаності про ментальне здоров'я дітей.

У 2025/2026 навчальному році пріоритетним завданням психологічної служби в системі освіти України залишається **збереження і зміцнення психічного здоров'я всіх учасників освітнього процесу.**

Рекомендації керівникам закладів професійної (професійно-технічної) освіти для організації належного психологічного, соціально-педагогічного супроводу учасників освітнього процесу:

- заповнення вакантних посад практичними психологами, соціальними педагогами та забезпечення їх кабінетами;
- сприяти забезпеченню ставками практичного психолога та соціального педагога у закладах П(ПТ)О відповідно до нормативної потреби;
- забезпечення фахівців психологічної служби ЗП(ПТ)О інформаційно-комунікаційними технологіями, Інтернетом;
- сприяти підвищенню кваліфікації педагогічних працівників щодо психоедукації;
- сприяти запровадженню на сайтах закладів освіти сторінки/розділу «Кабінет психолога/соціального педагога» та онлайн-консультування;
- збільшити обсяг викладання курсів із кризової, екстремальної психології, профілактики емоційного вигорання педагогів;

- організувати заповнення ЄЕСЗ фахівцями психологічної служби (практичні психологи та соціальні педагоги), які звільняються з посади, до дати звільнення.

Практичним психологам та соціальним педагогам рекомендовано:

- здійснювати ретельну перевірку психодіагностичного інструментарію, що застосовуватиметься у роботі, на практиці щодо валідності, наявності відомостей про експертизу, яку він пройшов серед відомих фахівців;

- проводити регулярні психодіагностичні обстеження здобувачів освіти, спрямовані на виявлення рівня психоемоційного стану, рівня стресу, тривожності, депресії та інших можливих порушень психічного здоров'я;

- здійснювати психологічну підтримку здобувачів освіти з числа внутрішньо переміщених осіб та тих, хто виїхав за кордон;

- здійснювати психологічну підтримку здобувачів освіти з числа внутрішньо переміщених осіб, зокрема тих хто виїхав за кордон;

- проводити роботу із сім'ями, у яких вже повернулися або незабаром повернуться захисники і захисниці додому;

- забезпечувати захист прав і свобод дітей, створювати безпечне середовище (запобігання насильству (домашньому насильству), булінгу (моббінгу) в учнівському колективі);

- посилити профілактичну роботу з подолання правопорушень, злочинності серед неповнолітніх;

- забезпечувати захист прав і свобод дітей, створення безпечного середовища (запобігання насильству в ЗП(ПТ)О та домашньому насильству);

- здійснювати профілактичну роботу щодо протидії торгівлі людьми;

- проводити просвітницько-профілактичні заходи щодо підвищення рівня знань учасників освітнього процесу з питань сексуальності людини, статевого виховання, ВІЛ/СНІДУ тощо;

- посилити роботу зі здійснення профілактичних заходів у закладах щодо зниження рівня вживання алкоголю та наркотичних речовин підлітками;

- проводити просвітницько-профілактичні заходи з учасниками освітнього процесу щодо медіаграмотності, медіазахисту та цифрової гігієни;

- впроваджувати в освітній процес програми спецкурсів та факультативів, які сприяють формуванню життєвих компетентностей здобувачів освіти;

- брати участь у Всеукраїнському конкурсі авторських програм практичних психологів і соціальних педагогів «Нові технології у новій школі»;

- підвищувати фахову компетентність;

- вчасно заповнювати форми ЄЕСЗ; фахівцям, які звільняються з посади, обов'язково заповнити зазначені форми до дати звільнення.

**Методист НМЦ ПТО
у Чернівецькій області**

Світлана ХАРІВСЬКА